

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ РІВНЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Т. М. Гордієнко, кандидат економічних наук

Найважливішим критерієм регіональної економічної безпеки є рівень якості життя місцевого населення, який, у свою чергу, повинен відповідати міжнародним стандартам. Підвищення якості життя є пріоритетним національним інтересом і зниження показників якості життя населення є загрозою економічній безпеці у соціальній сфері.

Наш добробут, якість отримуваних послуг, умови, в яких ми живемо, значною мірою залежать від регіональної політики, від якості держуправління і запобігання цій загрозі. є першочерговим завданням системи регіонального управління.

Інтегроване поняття якості життя включає множини різнорідних і таких, що часто не піддаються кількісній оцінці показників. Тому на практиці показники, що кількісно характеризують якість життя, важко звести в узагальнений інтегрований показник, а також, наявна статистична база недостатньо повна та достовірна.

Таким чином, проблема визначення та оцінки якості життя як соціального ризику є дуже актуальною.

Теоретичні та практичні аспекти рівня якості життя у регіональному розрізі були висвітлені як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі достатньо широко. Цьому питанню були присвячені наукові праці таких учених економістів, як: З. Варналій, Т. Златоверховніков, Е. Лібанов, П. Мельник, Н. Реймерс, Л. Стріжкова, В. Ткаченко, Л. Трангул, та ін. Дослідження якості життя в українських регіонах також проводять і аналітичні організації України. Найбільш цікавими є розробки Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД).

Поруч із цим є невирішені питання, які стосуються використання регіональних особливостей при оцінюванні рівня якості життя.

Метою статті є визначення якості життя як комплексного показника з урахуванням регіональних особливостей оцінювання.

Якість життя – це задоволення матеріальних і духовних потреб людини, які йому може надати або не надати «середовище життя», тобто «якість життя – це міра взаємодії між середовищем та її використанням» [1].

Найбільш відомим у світі показником якості життя є Індекс розвитку людського потенціалу. За результатами досліджень ООН у 2010 р. Україна посідає 69 місце зі 169 країн світу (0,710 – значення індексу). Росія випереджає цей показник на чотири позиції. До структурних показників Індeksu відносяться: очікувана тривалість життя при народженні, інтелектуальний потенціал (грамотність дорослого населення і середня тривалість освіти), розмір доходу на 1 особу з урахуванням купівельної спроможності валюти та зниження граничної корисності доходу. Розраховується він як середньоарифметичне трьох індексів: індекс тривалості життя; індекс рівня освіти; індекс реального ВВП на душу населення [2].

Система економічної безпеки охоплює сферу безпеки двох підсистем народного господарства – ринку і держави – у їх тісному зв'язку з безпекою її громадян [3, с. 68]. Якість життя – це показник, що виступає орієнтиром у формуванні регіонального показника безпеки громадян, який відображає регіональні особливості.

Економічна безпека регіону, зокрема, характеризується можливістю регіонального господарського комплексу забезпечити гідні якість життя і розвитку людини, соціально-економічну стабільність суспільства тощо.

За результатами дослідження [4, с. 76–82] основним показником, який у першу чергу визначає проблемні регіони, є рівень безробіття, який можна віднести до внутрішніх соці-

альних загроз економічній безпеці регіону, до них також відносяться: вартість стандартної продовольчої корзини (з 19 основних продуктів харчування), розбіжність у доходах населення, характеристика соціальних стандартів, середньодушові грошові доходи населення та ін.

Показниками, які дуже важко виміряти, є рівність можливостей людей, розвиток малого бізнесу; збагачення культурного життя людей.

Автори [5] вважають, що доцільно використовувати для оцінки регіонального рівня якості життя такі показники, як купівельна спроможність середньодушового грошового доходу населення; реальне середньодушове споживання товарів; реальне середньодушове споживання послуг; забезпечення житлом; стан ринку праці; смертність населення.

Дослідження [6] використовує дев'ять чинників якості життя для визначення оцінки регіону (здоров'я, сімейний стан, суспільне життя, матеріальне забезпечення, політична стабільність, клімат і географія, гарантія роботи, політична свобода, гендерна рівність).

Серед вітчизняних дослідників [3, 7] найбільш поширений такий перелік показників якості життя: ВРП на душу населення; рівень безробіття; державні витрати на освіту та науку по відношенню до ВРП; очікувана тривалість життя (років); рівень злочинності (кількість злочинів на 110 тис. чол.); питома вага імпортованих продуктів харчування у внутрішньому споживанні; «природний» рівень бідності населення).

У ході дослідження МЦПД [8], використовували такі показники, як добробут, освіта, охорона здоров'я, комфорт і безпека та екологія. Київ у загальному рейтингу безперечно лідирує. Донецька область у загальному рейтингу зайняла передостаннє 26-те місце, випередивши схожу за структурою економіки та кількістю населення Дніпропетровську область. Відмічається, що обидва регіони-аутсайтери є найбільшими донорами бюджету, але це не покращує життя місцевого населення. Тут високий відсоток злочинності, найвищі показники смертності, погана екологія. Харківщина посіла друге місце в рейтингу після столиці. Такий результат, роблять висновки

дослідники, зумовлений її високим науково-інтелектуальним потенціалом. Західні регіони виявилися переважно у верхній частині рейтингу. Слабо розвинена промисловість тут компенсується гарною екологією і вищими стандартами суспільного життя, орієнтацією на європейську систему цінностей. Єдиний мінус – низькі доходи населення. Відзначається, що жителі заходу країни знайшли вихід у зароблянні грошей за межами батьківщини.

На нашу думку, із офіційної статистичної звітності [9] найбільш доцільними показниками для оцінки якості життя є: ВРП у розрахунку на одну особу, наявний дохід у на одну особу, середньомісячна ЗП, рівень безробіття, абсолютний приріст обсягу реалізованих послуг на одну особу, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, коефіцієнт природного приросту населення. Ця система показників недостатньо повно охоплює всі складові оцінки якості життя, але характеризує основні складові – рівень матеріального забезпечення; ринок праці та приріст населення (табл.).

На фоні достатньо низького рівня якості життя в цілому по країні ситуація в регіонах сильно диференційована. Абсолютно лідирує Київ і таке положення відповідає статусу столиці та найбільшого мегаполісу країни. Далі до перших сходинок рейтингу потрапили такі регіони, як Дніпропетровська, Київська, Київська, Харківська обл., Автономна Республіка Крим і м. Севастополь. Крім м. Севастополя як регіону, що недостатньо відповідає вимогам економічного порівняння, всі інші регіони відрізняються достатньо високим рівнем доходів населення та більшими можливостями з працевлаштування. Також усі ці регіони виділяє катастрофічний стан екології, що значно знижує якість життя місцевого населення.

Отже, є схожість у висновках, але розбіжностей більше. У Донбаському регіоні висновки перетинаються тільки по Харківській обл. Західні регіони МЦПД характеризує, як більш придатні для життя за рахунок кращої екології, низького рівня злочинності та можливості місцевого населення заробляти за кордоном.

По-перше, МЦПД не вказує джерела статистичної інформації, тому оцінити їхню

Таблиця

Порівняльно-аналітична характеристика показників якості життя за регіонами України за 2009–2010 рр.

Регіони	2009		2009		2010		2009		2010		2010		2010		Рейтинг
	Валовий регіональний продукт у 1 особу, грн	Рейтинг	Навняний дохід у розрахунку на одну особу, грн	Рейтинг	Середньомісячна ЗП на 1 штатного працівника, грн	Рейтинг	Рівень безробіття (за мет. МОП) у віці 15–70 років у відсотках до економічно активного населення	Рейтинг	Абсолютний приріст обсягу реалізованих послуг на 1 особу (до попереднього року), грн	Рейтинг	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	Рейтинг	Коефіцієнт приросту родного приросту населення (на 1000 осіб)	Рейтинг	
Україна	19832	-	14372,8	-	2239	-	8,6	-	376,6	-	6678,0	-	-4,4	-	
Автономна Республіка Крим	13933	14	12036,3	19	1991	12	6,7	4	355,2	3	141,4	15	-2,7	8	
Вінницька	12145	20	12191,7	17	1782	22	10,5	22	164,0	10	185,1	18	-5,5	17	
Волинська	11796	21	10966,8	24	1692	26	9,0	14	121,6	14	57,2	4	0,5	4	
Дніпропетровська	27737	2	16386,5	3	2369	3	7,6	7	539,1	2	1140,5	26	-5,7	18	
Донецька	23137	3	17014,0	2	2549	2	9,3	15	240,3	8	1589,9	27	-7,3	23	
Житомирська	11419	24	12179,8	18	1785	21	10,5	21	65,9	20	87,5	11	-5,1	16	
Закарпатська	10081	26	9764,5	27	1846	17	9,9	19	125,5	13	87,1	10	2,7	1	
Запорізька	20614	7	15652,6	5	2187	6	7,7	8	127,9	12	326,1	24	-5,8	20	
Івано-Франківська	12485	18	11692,4	21	1927	15	8,8	11	108,6	16	224,9	19	-0,9	6	
Київська	21769	5	15024,9	4	2295	4	7,8	9	330,4	5	269,0	22	-5,0	14	
Кіровоградська	13096	17	11727,3	20	1815	19	9,9	18	148,9	11	72,2	6	-7,0	21	
Луганська	16562	11	14071,6	8	2271	5	7,4	5	175,7	9	599,2	25	-7,8	24	
Львівська	14093	13	13211,3	10	1941	14	8,3	10	348,7	4	246,3	20	-1,6	7	
Миколаївська	17050	9	13154,2	12	2122	8	9,0	13	114,2	15	83,2	8	-5,0	15	
Одеська	20341	8	12404,2	15	2046	11	6,6	3	-242,3	27	181,2	17	-3,1	9	
Полтавська	22337	4	14742,6	6	2102	9	10,1	20	108,5	17	172,7	16	-8,0	25	
Рівненська	11699	23	11316,8	23	1960	13	12,5	27	291,7	6	56,2	3	1,8	2	
Сумська	13631	15	13426,4	9	1866	16	10,9	25	-31,1	25	88,9	12	-8,4	26	
Тернопільська	10240	25	10634,2	25	1659	27	11,0	26	56,7	21	63,9	5	-3,5	10	
Харківська	21228	6	14633,1	7	2060	10	7,6	6	258,2	7	281,4	23	-5,7	19	
Херсонська	12256	19	11440,3	22	1733	24	9,4	17	49,6	22	74,2	7	-3,7	11	
Хмельницька	11780	22	12238,2	16	1786	20	9,3	16	32,0	23	83,8	9	-4,8	13	
Черкаська	14393	12	12517,5	14	1835	18	10,6	23	96,4	19	138,6	14	-7,2	22	
Чернівецька	9383	27	10013,3	26	1772	23	8,9	12	-6,2	24	44,6	2	-0,8	5	
Чернігівська	13121	16	13155,5	11	1711	25	10,7	24	97,3	18	96,7	13	-10,5	27	
м. Київ	61088	1	27474,5	1	3431	1	6,2	1	3014,1	1	265,3	21	1,2	3	
м. Севастополь	16966	10	12566,4	13	2167	7	6,5	2	-91,0	26	20,9	1	-3,7	12	

якість порівняно із офіційною статистикою важко. По-друге, якість життя розглядається як економічна категорія і можливість заробітків за кордоном не може впливати на рейтинг регіону.

Таким чином, узагальнюючи дослідження, можна відзначити, що в цілому соціально-економічна ситуація в країні порівняно із традиційними оцінками змінилась несуттєво.

Столиця лідирує з величезним відривом. На сході більший рівень доходу і нижчий рівень безробіття. На півдні, крім Херсонської обл. середній рівень доходів населення та достатньо прийнятні умови проживання. На заході традиційно нижчий рівень доходу, але вищі показники стану екології та природного руху населення, що останнім часом сприяло значному збільшенню рейтингу відповідних територій. Найгірша ситуація на півночі та в центральному регіоні країни.

Рівень матеріальної забезпеченості населення регіону свідчить про різні потенційні можливості їхнього економічного розвитку. Близько половини регіонів, що мають високий рівень економічного розвитку, не можуть забезпечити відповідну високу якість життя населення, а в регіонах, що займають виняткове положення (географічне, адміністративне, історичне та інше) через незалежні від трудових зусиль населення причини, створюються умови, що забезпечують більш високу якість життя.

Також відмічається значна територіальна диференціація найважливіших характеристик регіонального розвитку, що підсилює соціально-економічну неоднорідність країни, підвищуючи роль перерозподільних відносин у народному господарстві.

Соціальний аспект економічної безпеки на регіональному рівні може оцінюватися показниками якості життя і бути підставою запровадження необхідних заходів у регіональних стратегіях розвитку.

Державному управлінню надаються інструменти для реальної ефективно децентралізації соціальної політики і реальні можливості для вимірювання цих процесів у контексті економічної безпеки, що відповідає національним інтересам України.

Для якісного й ефективного управління соціальним чинником економічної безпеки на регіональному рівні необхідно:

- усунути соціальні загрози економічній безпеці, визначити їх як пріоритетні напрями регіональних стратегій розвитку;
- запровадити в системі державної статистики звітність за показниками якості життя та забезпечити проведення відповідного моніторингу для більш ефективного регулювання показниками якості життя в регіоні;
- провести альтернативні дослідження з якості життя в контексті економічної безпеки, а саме: соціального захисту, розвитку людського потенціалу, безпеки життєдіяльності та інше; розробити на цій підставі регіональну цільову комплексну програму щодо попередження та зниження соціальних ризиків і забезпечення гідного рівня якості життя населення.

У регіональному управлінні за підтримки місцевого бізнесу та громадськості необхідно враховувати особливості диференціації рівня якості, робити акцент на зміцненні економіки, або на соціальній складовій.

Розрахунок інтегрального показника якості життя у регіонах України на підставі статистичної та соціологічної інформації є наступним завданням досліджень автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Энциклопедический социологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://window.edu.ru/window/library/pdf2txt?p_id=16395&page=3. – Название с экрана.
2. Доклад ООН о развитии человека 2010 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/development/hdr/2010>. – Название с экрана.
3. Економічна безпека : навч. посіб. / [П. В. Мельник, Л. Л. Трангул, Е. М. Лібанова та ін.] ; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
4. Кузнецова О. В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования. – Изд. 2-е, стер. / О. В. Кузнецова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 304 с.
5. Стрижкова Л. Качество жизни в российских регионах: динамика, межрегиональные сопоставления / Л. Стрижкова, Т. Златоверховни-

- кова // *Економіст*. – 2002. – № 10. – С. 67–76.
6. The Economist Intelligence Unit's quality-of-life index [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE. – Title from display.
 7. Ткаченко В. Г. Некоторые положения сущности и содержания экономической безопасности государства / В. Г. Ткаченко // *Економіст*. – 2008. – № 9. – С. 9–11.
 8. Качество жизни в украинских регионах, проведенное Международным центром перспективных исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ricardo.com.ua/money/budget/200603>. – Название с экрана.
 9. Держстат України, 1998–2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.

УДК 332.12 +334.732.2

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ АКТИВІВ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

О. В. Манжура, кандидат економічних наук

Вітчизняний досвід і практика багатьох розвинених країн свідчать, що одним із пріоритетних напрямів кредитування малого бізнесу є створення системи кредитних кооперативів як організації дрібного кредиту [1, с. 8]. Регіональні особливості істотно впливають на наявність і обсяг операцій кредитних спілок. Їх кількість варіює від 5 у Житомирській обл. до 60 у м. Києві. Найвища щільність розташування кредитних спілок у західних областях України – у Львівській, Тернопільській, Закарпатській [2, с. 13]. Наявність (відсутність) відокремлених підрозділів відносно адміністративно-територіальної одиниці, на території якої зареєстрована кредитна спілка, є одним із параметрів віднесення кредитних спілок до груп режимів регулювання. За територіальною ознакою виділяють місцеві й регіональні кредитні спілки [3, с. 9].

Проблеми територіального розміщення кредитних спілок знаходяться у центрі уваги науковців. В. В. Гончаренко розробив основні напрями розбудови системи кредитних спілок України на регіональному рівні, визначив можливі види та функції обласних об'єднань кредитних спілок [4, с. 5]. А. А. Степанова запропонувала комплексний підхід до формування вітчизняними кредитними спілками політики залучення вкладів громадян шляхом реалізації розробленого алгоритму, який вклю-

чає аналіз фінансового ринку регіону [5, с. 7]. На думку О. В. Лютої, кошти кредитних спілок, створених за територіальною ознакою, можуть використовуватися для надання фінансової допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу та самозайнятим особам, сільські кредитні кооперативи, орієнтовані на взаємодію із фермерськими господарствами, товариства (фонди) взаємних гарантій – з підприємницькими структурами малого бізнесу тощо [6, с. 9]. Враховуючи труднощі, що виникають у малих підприємств під час отримання банківських кредитів і з метою розширення джерел фінансового забезпечення їх діяльності О. Л. Кривоног пропонує створювати спеціалізовані територіальні галузеві кредитні спілки, з правом членства у них малих підприємств [7, с. 10]. Утім, специфіку активних операцій кредитних спілок досліджено недостатньо.

Метою статті є визначення специфічних і регіональних особливостей розподілу активів кредитних спілок. Відповідно до поставленої задачі необхідно виконати такі завдання: дослідити кредитний портфель, портфель фінансових інвестицій, співвідношення кредитів і депозитів кредитних спілок, розробити рекомендації з удосконалення активних операцій кредитних спілок.